

17. listopad - Den boje za svobodu a demokracii a Mezinárodní den studentstva

Česko-Slovensku (také mu říkáme Druhá republika) byl vyměřen sotva půlrok existence. Torzo bývalého Československa, zmrzačené Mnichovskou dohodou (30. září 1938), nebylo z důvodů ekonomických, vojenských a ani politických schopné dlouhodobé existence. Ostatně německý kancléř Adolf Hitler se nikdy netajil tím, že zbývající české země hodlá pohltit. Stalo se tak 15. března 1939, kdy byl na území dosud neokupovaných částí Čecha Moravy vyhlášen německý protektorát. Okupace začala.

Nedejme se mýlit tím, že protektorátní režim byl onoho roku 1939 zatím mnohem mírnější ve srovnání s tím, co přinese na podzim 1941 Heydrich. Nacistický režim sice nemá ještě jasno, co s Čechy vůbec má dělat, ale jedno ví jistě: protektorát je průmyslová oblast a zdejší výroba je velmi důležitá pro válku. Ať se Češi nebouří – a pracují. A když ne...

Češi sice pracují, ale na Československo nezapomínají. Osmadvacátý říjen už není státním svátkem a slavit se nesmí, ale to se dá obejít. Je sobota, tedy běžný pracovní den. Lidé se ale svátečně oblékli, procházejí se po ulicích, povídají si spolu. Několik podniků v Praze dalo dokonce svým zaměstnancům volno. Je jasné, že je to tichá, spontánní demonstrace proti okupaci. Policie a nacistické bezpečnostní složky vyrážejí do ulic. V centru Prahy demonstrace rozhánějí i esesáci. Vpodvečer je v Žitné ulici poblíž Václavského náměstí zastřelen dvaadvacetiletý dělník Václav Sedláček; po ráně do hrudníku je během několika minut mrtev. V podstatě na stejném místě je – zřejmě střelou z revolveru – zraněn do břicha čtyřadvacetiletý student medicíny Jan Opletal. Kdo byl střelec nebo střelci, to se nejspíš nikdy nedozvíme.

Opletal byl poměrně rychle převezen na nedalekou I. chirurgickou kliniku a podrobil se okamžitě operaci. Ta byla hodnocena jako „nepříliš komplikovaná a těžká“. I přes výjimečnou péči Opletal desátý den po operaci umírá na zánět podbřišnice. V době, která ještě nezná antibiotika, je to vždy smrtelná diagnóza...

Sedláčkův pohřeb 4. listopadu měl být tajný, ale nakonec přišlo dost lidí. Rozloučení v pražském Braníku hlídalo gestapo i policie a pohřeb proběhl v klidu. Jinak tomu ale bylo s Janem Opletalem. Studentské spolky zorganizovaly smuteční průvod Prahou a v sychravém pozimním počasí se ho 15. listopadu zúčastnily tisíce studentů i dalších občanů. Pohřeb přerostl v mohutnou protinacistickou demonstraci, opět zasáhla okupační moc. Bylo jasné, že klid v protektorátu je

minulostí: nacistické vedení se rozhodlo pro ráznou akci. Události mají rychlý spád. Už 16. listopadu je schválena (za osobní Hitlerovy účasti) *Zvláštní akce Praha*. Hned v noci z 16. na 17. listopadu vtrhne německá pořádková policie a SS do studentských kolejí v Praze, Brně a Příbrami. Více než 1 200 studentů - přesný počet neznáme - bylo zbito a zatčeno. Devět vedoucích představitelů různých studentských spolků bylo hned 17. listopadu zastřeleno. Cizinci a mladiství byli v ten den ráno propuštěni, ostatní (zhruba 1 200) posláni ihned do koncentračního tábora. Týž den uzavřely okupační úřady všechny české vysoké školy. Mělo to být na tři roky – ale vysokoškolské studium v češtině nebude v protektorátu možné až do konce války.

Význam popisovaných událostí přesáhl hranice protektorátu. Nacistický režim se tu ukázal ve skutečném světle: reakcí na spořádanou manifestaci (smuteční průvod!) byl noční přepad spících studentů a likvidace možnosti vychovávat národní inteligenci. Poprava devíti studentů byla prvním případem později hojně používaného *zvláštního zacházení*, tedy popravy bez soudního rozsudku pouze na základě rozhodnutí policie. Události v Praze a v Brně vyvolaly v Evropě pobouření; již 17. listopadu 1941 byl v Londýně tento den vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva.

Lepší zprávou je, že do roku 1943 se většina studentů z koncentračních táborů vrátila. Pětatřicet jich tam však svůj život ztratilo.

Přenesme se nyní o pět desítek let vpřed. Je odpoledne 17. listopadu 1989 a pražští vysokoškoláci se scházejí, aby si připomněli události roku 1939. Není náhodou, že se scházejí na Albertově: jsou zde koleje, vědecké ústavy a pracoviště vysokých škol. A vycházel odtud Opletalův pohřební průvod. Je to neklidná doba, komunistické zřízení v zemích sovětského bloku, a tedy i v Československu, se otřásá v základech. Po necelých šedesáti minutách, tedy před pátou hodinou, má shromáždění končit, ale studenti se nerozcházejí. Je slyšet volání po svobodě, po zrušení cenzury, po svobodném vyjadřování. Dav přechází na Vyšehrad, ale ani tam

se nerozejde. Před čtvrt na osm už je čelo průvodu na nábřeží u Národního divadla. Tam už jsou ulice plné lidí. Komunistické orgány jsou dost bezradné – má stát, který prohlašuje, že vládne jménem lidu, proti tomuto lidu zakročit? Zvítězí strach z neozbrojených studentů, které se bojí pustit na Václavské náměstí. Zhruba v půl osmé nastupuje Pohotovostní pluk Veřejné bezpečnosti, tehdejší zásahová jednotka. Přilby, štíty, dlouhé obušky. Demonstranti si sedají na zem a skandují hesla jako *Máme holé ruce!* nebo *Vy nás máte chránit!* Lidé v předních řadách zapalují ve volném pruhu mezi sebou a policií svíčky a některé dívky zastrkávají ozbrojencům za štíty květiny jako výraz nenásilí. Mezi policejními kordóny jsou dva až tři tisíce lidí. Pohotovostní pluk postupuje a tlačuje do stále menšího prostoru, odejít se dá jen uličkou, kterou policisté kontrolují. Výraz *proběhnout uličkou* tady má svůj skutečný obsah: na každého tu čeká mlácení mnoha obušky. Někteří demonstranti jsou zatčeni a odvážejí je

policejní autobusy, některým pomohou obyvatelé Národní třídy, když je pustí do svých domů. Po 21. hodině je konec. Režim, zaštiťující se marxismem a tvrdící, že je tím nejlepším, co lidské dějiny vytvořily, zmlátil své vlastní neozbrojené lidi...

Žádné popravky, žádné vězení, žádné lágry. Ale přesto: v hlubokém míru moc brutálně rozhání pokojnou demonstraci neozbrojených mladých lidí, svých vlastních občanů. Nepíše se rok 1950, ale 1989. Komunistické panství v Evropě se rozpadá a lidé v Československu se přestali bát. Vysokoškoláci vyhlásí stávkou, přidají s k ní herci, umělci a nakonec i komunismem vzývaní dělníci. Když chce 23. listopadu významný představitel komunistické moci Miroslav Štěpán promluvit ke „svým“ dělníkům v pražské továrně ČKD, vypískají ho. Je jasné, že s komunismem je konec. Sametová revoluce se už rozběhla.

Sedmnáctý listopad 1939 obnažil nelidskou a vražednou podstatu nacismu. Sedmnáctý listopad 1989 naplno ukázal neschopnost komunistického režimu dál řídit stát a jeho neschopnost rozumět občanům země. Není jistě náhodou, že u obou událostí stáli studenti. Možná, že myšlenka, že mladí lidé jsou nadějí národa, není jen bezobsažná fráze...

Napsal: PhDr. Jiří Kálal